

Violența în familie, o noua țintă a politicii penale populiste

Nici nu s-a „uscat bine cerneala” articolului prin care atrageam atenția asupra pericolului politicii penale populiste (3P, un „virus” reactivat, care amenința sanatatea justiției penale¹) ca, iată, sunt obligat să semnalez un nou caz „flagrant”, ce se înscrie în același gen de politica. La fel ca proiectele de lege la care m-am referit în articolul menționat anterior, proiecte ce vizau violențele sexuale asupra minorilor, noul act normativ are ca „țintă” tot un subiect sensibil, care atrage în mod natural interesul opiniei publice, respectiv violența în familie. Astfel, aflu din mass media ca printr-o modificare a Codului penal s-a dat *lovitura de grație* violenței în familie. Curios din fire, am vrut să verific „intensitatea loviturii” (I) și „consecințele” acesteia (II).

I. Intensitatea loviturii

La data de 13.10.2020, Camera Deputaților a adoptat (în unanimitate) un proiect de lege (PL-x nr. 103/2018), care prevede modificarea art. 199 alin. (2) C.pen. La data de 19.10.2020 Legea a fost trimisă spre promulgare Președintelui României².

În prezent, articolul 199 din Codul penal (Violența în familie) are următorul conținut: „(1) Dacă faptele prevăzute în art. 188, art. 189 și art. 193-195 sunt savârșite asupra unui membru de familie, maximul special al pedepsei prevăzute de lege se majorează cu o patrimă. (2) În cazul infracțiunilor prevăzute în art. 193 și art. 196 savârșite asupra unui membru de familie, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare și din oficiu. Împacarea înlătură răspunderea penală”.

Legea de modificare, simplă, dar și simplistă, după cum se va vedea, suprimă pur și simplu ultima propoziție de la alin. (2), care prevede ca: „Împacarea înlătură răspunderea penală”.

Pentru a afla care a fost „voința legiuitorului” am consultat, firește, Expunerea de motive a Proiectului de Lege. Am lasat de o parte greșelile de ortografie și de exprimare pe care le poate observa cu ușurință oricine citește documentul³, fiind copleșit de „profunzimea” substratului filozofic al modificării, sintetizat în următoarea frază: „De aceea, pentru a proteja mai bine victimele violenței domestice, care cel mai adesea sunt femei, este necesară atât schimbarea de mentalitate tributară unor formule tradiționale de genul „bataia e ruptă din rai” ori „daca nu e

gelos și nu te bate, nu te iubește cu adevărat”, cât și acele porțițe din lege care pot permite perpetuarea unei stări de violență ori care să îl ajute pe agresor să scape de răspunderea penală pentru faptele sale”⁴. Problema „porțițelor” revine și în argumentația „pur juridică” pe care o voi reda în continuare: „Legislația românească menține însă o porțița prin care autorul faptelor penale poate să fie complet exonerat de răspunderea penală pentru faptele sale întrucât Art. 199 din Codul Penal prevede că „împacarea înlătură răspunderea penală”. Or, adesea, asupra victimei pot fi exercitate presiuni pentru a o face să își retraga plângerea, ceea ce pe de o parte îi permite agresorului să scape de răspundere penală, iar pe de altă, reprezintă o invitație de a continua să exercite acte de violență și să își intimideze victima astfel încât aceasta să renunțe să mai depună plângere ori să și-o retraga pe cea înaintată deja. Dacă legea nu este fermă în a-i descuraja ori pedepsi, de la caz la caz, pe agresori, ea risca să nu fie un instrument adecvat pentru a apăra victimele. Posibilitatea prevăzută acum de Codul Penal că agresorul să se împacă cu victima menține riscuri majore pentru aceasta din urmă de a fi în continuare abuzată și agresată, dar expune și alte persoane riscurilor de a cădea victime unui agresor care știe că are la îndemână și porțița împacării”⁵.

Diletantismul juridic al argumentelor de mai sus este evidențiat de confuzia care se face între cele două instituții: cea a plângerii prealabile (art. 157 și art. 158 C.pen.) și cea a împacării (art. 159 C.pen.). Presiunile care se fac asupra victimelor pentru a nu depune plângere prealabilă ori pentru a o retrage reprezintă o realitate care nu poate fi combatută prin „imposibilitatea împacării”, deoarece instituția împacării intervine, dacă legea o prevede în mod expres, doar când acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu (nu la plângere prealabilă). Confuzia amintită și faptul că „propunătorii” nu au avut habar de consecințele modificării rezultă și din configurația inițială a Proiectului care prevedea că: „Împacarea **nu** înlătură răspunderea penală”. Consiliul legislativ, deși a avizat favorabil propunerea de modificare (!?) a atras atenția (jenat așa zice eu) că, „expresia împacarea **nu** înlătură răspunderea penală este superflua”⁶, având în vedere dispozițiile art. 159 C.pen. (conform cărora împacarea poate interveni *dacă legea o prevede în mod expres*). Ca atare, în final s-a ales soluția suprimării textului, așa cum aratăm mai sus.

În același timp se observă o fractură logică între motivarea modificării și consecințele acesteia. După cum s-a putut observa, în expunerea de motive se face referire la „bătăie”, la „agresor”, la „exercitare de violență”, la „intimidarea victimei” etc. Toate aceste expresii indică fapte comise cu intenție, cu privire la care ar fi incidente doar dispozițiile art. 193 Cod penal, lovirea sau alte violențe. Or, modificarea are consecințe și asupra art. 196 Cod penal, vătămarea corporală din culpa (spre exemplu un accident de circulație), ceea ce nu pare să aibă legătura cu motivele din expunere și cu imaginea mai degrabă „jurnalistică”, pe care „propunătorii” par să o aibă asupra violenței în familie.

Modul în care este redactată Expunerea de motive, precum și propunerea de modificare a art. 199 C.pen., în sine, sugerează că inițiatorii proiectului nu au făcut nici măcar un minim efort de a se documenta asupra subiectului. Ca și alți autori, am explicat și eu, în alt context, sensul art. 199 alin. (2), precum și diferența dintre retragerea plângerii și împacare, arătând următoarele: „În cazul infracțiunilor pentru care, în condiții normale, acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, respectiv lovirea sau alte violențe și vătămarea corporală din culpa, în mod excepțional, în cazul în care victima este un membru de familie, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare și din oficiu. Această dispoziție (cu corespondența și în legea veche) are rolul de a oferi o protecție suplimentară victimelor, având în vedere poziția lor de vulnerabilitate și uneori chiar de dependență față de agresor, poziție ce le ar putea împiedica, în unele cazuri, să depună plângere. Chiar și în aceste situații, totuși, împacarea înlătură răspunderea penală [art. 199 alin. (2)]. Atenție însă: împacarea operează exclusiv în cazul punerii în mișcare a acțiunii penale din oficiu. Dacă acțiunea penală a fost pusă în mișcare în condiții normale, prin plângere prealabilă, „încetarea procesului penal poate fi dispusă numai ca efect al retragerii plângerii prealabile și nu ca efect al împacării”⁷.

Prin urmare, indiferent ce s-a urmat prin legea de modificare, rezultatul este următorul: pentru infracțiunile prevăzute de art. 193 C.pen. (lovirea sau alte violențe) și art. 196 C.pen. (vătămarea corporală), când victima este

un membru de familie, daca acțiunea penala este pusa în mișcare din oficiu, raspunderea penala nu mai poate fi înlaturata prin împacare.

De același autor, citește și

[□ În cautarea starii de „antifragilitate” pentru persoana juridica și managementul acesteia, în raport cu „stresul penal” \(I\)](#)

[□ În cautarea starii de „antifragilitate” pentru persoana juridica și managementul acesteia, în raport cu „stresul penal” \(continuare\)](#)

[□ În cautarea starii de „antifragilitate” pentru persoana juridica și managementul acesteia, în raport cu „stresul penal” \(III\)](#)

[□ Un exemplu de politica penala care confirma zicala: „Și drumul spre iad este pavat cu bune intenții”](#)

[□ 3P, un „virus” reactivat, care amenința sanatatea justiției penale](#)

[□ Despre viitorul profesiilor juridice, în contextul principalelor provocari ale urmatoarelor doua decenii](#)

[□ Despre viitorul profesiilor juridice, în contextul principalelor provocari ale urmatoarelor doua decenii \(II\)](#)

II. Consecințele

Consider ca aceasta modificare este nechibzuita, deoarece creeaza o dubla discriminare. Prima are un caracter general, prin raportare la subiecții celor doua infracțiuni, în ipoteza în care nu au între ei calitatea de membru de familie și carora li se acorda beneficiul dispoziției asupra acțiunii penale, prin instituția plângerii prealabile. Cu alte cuvinte, pentru a fi înțeles și de „propunatori”, daca victima unei loviri sau a unei vatamari corporale din culpa, nu este membru de familie în raport cu faptuitorul, aceasta beneficiaza din plin de dreptul de dispoziție asupra acțiunii penale: ea poate sa nu depuna plângere prealabila împotriva faptuitorului sau, daca o depune, poate sa se razgândeasca și sa o retraga, în condițiile legii (art. 158 C.pen.). În ambele cazuri, raspunderea penala a faptuitorului este înlaturata. Daca victima este membru de familie, dreptul de dispoziție îi este „anulat” deoarece, în cazul în care nu dorește sa depuna plângere prealabila împotriva faptuitorului (fiul, spre exemplu), exista posibilitatea ca acțiunea penala sa fie pusa în mișcare din oficiu, contra voinței sale, și, în condițiile modificarii, nu mai are posibilitatea sa împiedice tragerea la raspundere penala a faptuitorului, prin împacare. Nu vad de ce, un cetățean ar putea sa-și exercite „dreptul de clemența” cu privire la un „strain”, iar un alt cetățean nu ar putea sa-și exercite același drept cu privire la un „membru de familie”. Nu cred ca un astfel de tratament „diferențiat” poate fi considerat compatibil cu art. 16 alin. (1) din Constituția României, care stabilește ca: „Cetățenii sunt egali în fața legii și autoritaților publice, fara privilegii și fara discriminari”.

A doua discriminare are un caracter special, prin raportare la subiecții celor doua infracțiuni care au calitatea de membru de familie, în ipoteza în care victima a depus plângere prealabila și pentru care subzista beneficiul dispoziției asupra acțiunii penale, deoarece poate sa-și retraga plângerea. Nu exista nicio logica în baza careia victima care a depus plângere prealabila sa aiba dreptul de a dispune de acțiunea penala prin retragerea acesteia, în

timp ce victima care (nici macar) nu a depus plângere sa nu poata beneficia de același drept. Cu alte cuvinte, ca sa ma fac înțeles de aceiași „propunatori”, daca victima, membru de familie, „apuca” sa depuna plângere prealabila pentru una din cele doua infracțiuni menționate, ea poate sa și-o retraga, ceea ce va avea ca efect înlăturarea raspunderii penale a faptuitorului, iar organul de urmarire penala nu poate face altceva decât sa constate aceasta situație. În acest sens, în doctrina, cu referire la soluții din practica judiciara, s-a aratat ca: „daca organele de urmarire penala sunt sesizate cu o plângere prealabila valabila, acestea nu vor mai putea porni din oficiu acțiunea penala, manifestarea de voința a persoanei vatamate având prioritate”⁸. În schimb, daca victima, membru de familie, nu este suficient de „iute de pix” și nu depune plângere prealabila, iar organul de urmarire penala pune în mișcare acțiunea penala din oficiu, faptuitorul va putea fi tras la raspundere penala, chiar împotriva voinței victimei. Diferența de tratament este, și în acest caz, total nejustificata.

Modificarea art. 199 alin. (2) C.pen., prin înlăturarea posibilității de împacare, este nu numai discriminatorie, dar și lipsita de logica. Aceasta lipsa de logica este și mai evidenta daca ne raportam exclusiv la vatamarea din culpa (art. 196 C.pen.). Astfel, sa luam ca exemplu ipoteza unui accident auto, în care victima este pasagerul din dreapta, soțul conducatoarei auto responsabila de accident. Nu întâmplator am ales ca victima sa fie o persoana de sex masculin ci, pentru a atrage atenția ca, din punct de vedere penal (și nu jurnalistic), art. 199 alin. (2) C.pen. nu se refera exclusiv la persoanele de sex feminin. Pentru „reducere la absurd”, putem da „o tușa mai groasa” speței, imaginându-ne ca soțul este cel care o roaga pe soție sa conduca în viteza, peste limita legala, pentru a nu întârzia la un eveniment la care el este invitat. În condițiile unui carosabil alunecos, soția pierde controlul volanului și intra într-un copac de pe marginea șoselei. În urma accidentului, ambii soți sufera vatamari corporale ce se încadreaza în cele prevazute la art. 194 alin. (1) Cod penal (spre exemplu infirmitate, sau leziuni pentru care au fost necesare mai mult de 90 de zile de îngrijiri medicale). Deși, în condițiile date, este evident ca soțul nu are niciun interes sa-și vada soția (ramasa infirma), trasa la raspundere penala, în baza art. 196 Cod penal, el nu va avea posibilitatea sa împiedice acest lucru, daca acțiunea penala va fi pusa în mișcare din oficiu. Pentru a preîntâmpina, totuși, un astfel de deznodământ, soțul, sfatuit de un avocat abil, ar trebui sa acționeze „înaintea” organelor de urmarire penala și sa depuna plângere prealabila împotriva soției, pentru a putea ulterior sa-și retraga plângerea. Reamintesc faptul ca un astfel de „artificiu” nu ar fi necesar, daca la volan s-ar fi aflat o persoana cu care victima nu ar fi avut o legatura de familie, deoarece ar fi putut împiedica tragerea la raspundere penala a acesteia prin „simpla” nedepunere a unei plângeri prealabile. Pare absurd? Nu pare, chiar este...

Rezumând, modificarea propusa ar avea un impact punctual, o sfera de aplicare restrânsa la situațiile în care organele de urmarire penala ar fi „mai rapide” decât victimele și ar pune în mișcare acțiunea penala, înainte ca acestea sa depuna o plângere prealabila. În aceasta „nișa”, decizia ar aparține organului de urmarire penala care poate pune sau nu în mișcare acțiunea penala în funcție de criteriile aleatorii, care risca sa nu coincidă totdeauna cu interesele victimei. Din aceasta cauza se vor isca multiple controverse. Spre exemplu, ar fi discutabil daca, dupa punerea în mișcare a acțiunii penale din oficiu, victima, aflata încă în termenul legal pentru depunerea plângerii prealabile, ar mai putea uza sau nu de acest drept și de cel corelativ, de a retrage respectiva plângere. În acest sens ar putea fi invocat principiul menționat mai sus, conform caruia „manifestarea de voința a părții vatamate ar avea prioritate”. În plus, ar putea fi invocate excepții de neconstituționalitate, în baza discriminatorilor evocate anterior.

Posibilitatea punerii în mișcare din oficiu a acțiunii penale, în cazul art. 199 alin. (2), a fost gândita de legiuitor ca o protecție suplimentara pentru victimele violenței în familie, din rațiunile pe care le-am precizat mai sus. O astfel de protecție nu poate fi însă oferita „cu sila”, prin nesocotirea voinței victimelor și prin discriminarea acestora în raport cu alți cetățeni. De aceea, posibilitatea împacării trebuie sa ramâna un „instrument” în mâna victimei.

În procesul legislativ, acest Proiect de modificare a Codului penal, nu a trezit nicio „suspiciune”, nicio „îndoiala”. Problemele semnalate de mine mai sus pot fi greșite, nu dețin „monopolul științei Dreptului penal”, dar sunt probleme. Acestea, sau altele de același gen, trebuiau sa fie discutate și clarificate. Nu a fost așa. Ca și Proiectele de lege privind unele modificari ale Codului penal la care m-am referit în articolul semnalat mai sus, și acest Proiect a trecut de Senat prin ceea ce am numit „procedura indolenței parlamentare” adica prin depășirea

termenului de adoptare prevazuta de art. 75 alin. (2) teza a treia din Constituția României. Mai mult, la Camera Deputaților, Proiectul a reperutat o „victorie” absoluta: 255 voturi pentru, zero voturi împotriva, zero abțineri – Unanimitate. Cum altfel? Nu lupta toata lumea împotriva violenței domestice? Va vad „colegii voștri academicienii”, cum ar fi spus un personaj de trista amintire sau, mai pe românește, va vad „colegii” voștri alegatorii...

În concluzie, modificarea analizata este foarte departe de „nobilul țel” de a „proteja mai bine victimele violenței domestice”, proclamat în Expunerea de motive a Proiectului de Lege și „trâmbițat” în media dupa adoptarea acestuia. În realitate, ne aflam din nou în fața unui exemplu de politica penala populistă ce nu poate avea decât efecte nocive.

La momentul la care am redactat acest comentariu, legea de modificare nu fusese încă promulgata. Daca acest lucru se va întâmpla, consider ca va fi o grava eroare, din considerentele expuse pe scurt anterior.

1. Disponibil la: <https://www.bizlawyer.ro/stiri/interviuri-opinii/3p-un-virus-reactivat-care-ameninta-sanatatea-justitiei-penale>

2. Disponibil la: http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?cam=2&idp=16428

3. Disponibil la: <http://www.cdep.ro/proiecte/2018/100/00/3/em120.pdf>

4. Idem.

5. Idem.

6. Disponibil la: <http://www.cdep.ro/proiecte/2018/100/00/3/c1120.pdf>

7. V. Cioclei, Drept penal partea speciala. Infrațiuni contra persoanei și infrațiuni contra patrimoniului. Ed. CH. Beck, 2020, p. 97, cu referire la: I.C.C.J., Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii (RIL), Decizia nr. 11/2019 (M.Of. nr. 477 din 12 iunie 2019).

8. I. Nedelcu, în G. Bodoroncea, V. Cioclei, I. Kuglai, L.V. Lefterache, T. Manea, I. Nedelcu, F.M. Vasile, Codul penal. Comentariu pe articole, ed. 2, p. 459, apud C. Mitrache, Comentariul 17, în G. Antoniu, C. Bulai (coord.), Practica judiciara penala. Partea generala, Ed. Academiei Române, București, 1990, p. 242.